

Danish Journal of Musicology

47 · 2026

Særunummer

Music and Well-Being

© 2026 by the authors

Danish Journal of Musicology · Volume 47 · Special Issue: “Music and Well-Being” · 2026
Dansk Årbog for Musikforskning

Editors

Michael Fjeldsøe · mfj@museomodense.dk

Thomas Husted Kirkegaard · thk@cc.au.dk

Mikkel Vad · mkv@hum.ku.dk

Frederik Bonde Pilgaard · fbp@cc.au.dk

Guest editors

Mikkel Snorre Wilms Boysen · msb@pha.dk

Thomas Thorsen · thth@pha.dk

Maria Westvall · maria.westvall@smi.se

Thomas Husted Kirkegaard · thk@cc.au.dk

Editorial Board

Georgina Born, *professor of anthropology and music, University College London*

Catherine Bradley, *associate professor in early music, University of Cambridge*

Daniel Grimley, *head of humanities and professor of music, University of Oxford*

Sanne Krogh Groth, *senior lecturer of musicology, Lund University*

Þorbjörg Daphne Hall, *professor of music, Iceland University of the Arts*

Jessica Holmes, *associate professor of musicology, University of Copenhagen*

Morten Michelsen, *professor of musicology, Århus University*

Bjarke Moe, *senior researcher, The Royal Library, Copenhagen*

Kristine Ringsager, *associate professor of musicology, University of Copenhagen*

Signe Rotter-Broman, *professor of musicology, Universität der Künste Berlin*

Holger Schulze, *professor of musicology, University of Copenhagen*

Mads Walther-Hansen, *associate professor of musicology, Aalborg University*

Production

Hans Mathiasen

Address

c/o Department of Arts and Cultural Studies, Section of Musicology,
University of Copenhagen, Karen Blixens Vej 1, DK-2300 København S

ISBN 978-87-88328-38-7 (volume 47); ISSN 2795-0859 (online edition)

Danish Journal of Musicology is a peer-reviewed journal published by
the Danish Musicological Society on <https://tidsskrift.dk/music>

Musikaliserede vitaliseringsformer: ritualiserede overgange i livsløbet

Frederik Pio

I. Fænomenet overgange som perspektiv på temaet musik og trivsel.

Jeg vil i denne artikel reflektere over musikkens bidrag til trivsel i et livsløbs-perspektiv. Jeg arbejder ud fra fem praksisfortællinger. Disse eksempler udmønter et fokus på et udvalg af signifikante faser i livet, som mange menneske går igennem. Det tema jeg søger at løfte frem er, at musikalisering (eller *musicking* som Small kalder det¹) medvirker til at synliggøre et vigtigt eksistentielt element i menneskets liv, nemlig i tilknytning til de *overgange* der på forskellig vis indtræffer i livsløbet. Dette vedrører den kendsgerning, at vi på tværs af vores individuelle liv deler erfaringer af forskellige overgange mellem livssituationer eller -faser. Det der tematiseres her, er forståelsen af mennesket som et transformativt væsen. Denne dimension varetages traditionelt i pædagogikken af forskellige dannelses-begreber. Oplagte eksempler på sådanne overgange (brud, cæsurer) i livsløbet er her de religiøst eller kulturelt indstiftede overgange vi alle kender på tværs af kulturer i form af ritualer, højtider, mærkedage af forskellig slags. Her er musik direkte eller indirekte meget ofte en integreret del af disse situationer. Men også mere nede på mikroniveau er musik en ressource, i de måder hvorpå vi glider fra en situation eller et øjeblik over i en anden situation. Musikken er her en støtte i gennemlevelsen eller bearbejdningen af givne erfaringer, som de melder sig for os. Og dette hjælper os fra en situation ind i en ny tilstand. I forhold til overgange *som fænomen* skelner jeg dermed mellem et mikro- og makroniveau.

(i) Overgange mellem livskapitler (makro).

Dette vedrører de offentlige, kulturelt anerkendte, ritualiserede skel i livsløbet (forskellige kulturers ritualiseringer). Det kan være religiøst indstiftede overgange, kulturelle begivenheder, der samler et specifikt fællesskab omkring en vigtig symbolsk begivenhed. Der er her tale om ihævdholdelse af skel i livet, der bringer et menneske fra ét livskapitel ind i en livsfase der rummer noget nyt. Nedenfor har jeg konstrueret fem praksisfortællinger, der fungerer som nedslag i fem almenmenneskelige overgange i livsløbet. Overgangene artikuleres her som ankomster ind i henholdsvis faderskab, ungdomsliv, voksenliv, midtvejskriser samt endelig en forligelse ved livets afslutning. Disse faser er

1 Christopher Small, *Musicking* (Weslayan University Press, 1998).

samtidig udvalgt, så de levendegør forskellige dimensioner af temaet trivsel. Disse dimensioner kan tematiseres med udgangspunkt i begreberne: omsorg, socialisering, medlæring, dannelse og vitalisering. Der er en lang tradition for at overgange i livet som disse er båret af *musikalisering* (*musicking*). I praksisfortællingerne søges det dermed vist, at musik handler om meget mere end blot 'musik' (som toner).

(ii) Overgange i nære livssituationer (mikro).

Dette vedrører mere private, personlige stemningsreguleringer. Tia DeNora har skrevet om dette ifm. begrebet musik som selvteknologi.² Situationers iboende, musikaliserede karakter bidrager her til at bringe det pågældende individ fra én stemning eller situation og så ind i en ændret tilstand. Her fokuseres mere på intimsfærens små musikalsk ritualiserede hverdagspraksisser.

Jeg vil i artiklen inddrage den pædagogiske teoretiker Dieter Lenzen. Lenzen har inden for tysk opdragelsesvidenskab (*Erziehungswissenschaft*) peget på betydningen af sådanne overgange i livsløbet.³ Nærmere bestemt har Lenzen også ifm. det ovennævnte fænomen 'overgange' teoretiseret et begreb om 'livsløbet' hentet fra den almene pædagogik. Denne markering af overgange i livsløbet resonerer samtidig med Chr. Smalls begreb om *musicking* og hans dertil hørende musikpædagogisk-filosofiske begrundelse af musik, som dybest set havende en oldgammel, ritualiseret kerne.⁴ Pladsen her tillader ikke en systematisk, komparativ analyse af Lenzen og Smalls respektive forståelser af de ritualiserede overgange i livet. Dette perspektiv står også mere elaboreret hos Lenzen. Men med musikaliseringen åbnes der iflg. Small et potentielt rum af overgange i livet. Dette på den måde, at vi som mennesker eksisterer i verden, ved at vi i ét væk afgiver og modtager informationer om relationer i hyperkomplekse netværk. Den specifikt musikrelaterede del af denne afgivning og modtagelse af information om relationer, kalder Small som nævnt for *musicking*. Denne informationsstrøm er kendetegnet ved at være så kompleks, at den ikke udelukkende kan rummes i sproglige begreber. Musikaliseringen formidler eller bearbejder på nonverbale måder disse højkomplekse klaser af relationsinformationer. Og som vi skal se det i de fem nedenstående praksisfortællinger er de fortalte livsmæssige overgange netop kendetegnet ved en sådan højkompleksitet.

Med disse to teoretikere bliver temaet musik og trivsel placeret i et mere vidtgående, principielt perspektiv og således bliver det også knyttet til spørgsmålet om, hvad det vil sige at leve et fyldestgørende liv. Dermed ankommer man med dette trivsels-perspektiv,

2 Tia DeNora, "Music as a technology of the self," *Poetics* 27 (1999): 31-56.

3 Dieter Lenzen, *Mythologie der Kindheit* (Rowohlt, 1985); Dieter Lenzen og Niklas Luhmann, *Bildung und Weiterbildung im Erziehungssystem*, red. D. Lenzen og N. Luhmann (Suhrkamp, 1997).

4 Small, *Musicking*, 94-109.

så vidt jeg kan se, også til en pædagogisk tematik. Denne vil jeg vende tilbage til nedenfor. Det spørgsmål der bliver rejst er: Hvordan kan *musicking* reducere den lidelse, som kan være forbundet med overgange fra en livsfase til en anden. Dette spørgsmål sætter os ind foran vort eget personlige ansvar. Det er dette ansvar der træder frem som en fordring, når ens liv brydes op af de nævnte overgange.

Musikken som fænomen udgør her et vindue ind i en dramatisk historie om menneskets kamp med sig selv, om at blive til noget mere. Vi har alle i os en grundlæggende trang til at blive til noget mere end det vi er. Dette vedrører ens begær efter at vokse som menneske og dermed forbinde sig selv med værdi og mening i livet på nye måder. Musikken hjælper os her ind i en tilbagevendende til verden, der gennem modstand fordrer til udvikling, handling og dermed også samlet set til en gradvist øget bevidsthed om ens menneskelige tilstand. Jeg vil nedenfor vise, at musikaliseringen kan være et vigtigt bidrag ind i en sådan overordnet dannelsesproces. Dette vil jeg i det følgende gøre, ved at:

- (i) Fokuserer musik og trivsel inden for livsløbet som perspektiv (Lenzen).
- (ii) Afgrænser nogle hovedkapitler i et sådan livsløb baseret på en række menneskelige grunderfaringer.
- (iii) Præciserer fænomenet overgange i forhold til de forskellige livsfaser, for her at afdække et specifikt perspektiv på musik.

De valgte teoretiske ledebegreber er Lenzens begreb om 'livsløbet' og Smalls begreb om 'ritualiseret musicking'. Dette leder til mit undersøgelsesspørgsmål:

Ud fra Christopher Smalls begreb om 'ritualiseret musicking' (Small: 1998) og Dieter Lenzens almenpædagogiske begreb om 'livsløbet' (Lenzen: 1985) undersøges det, hvorledes transitionsfænomener i livsløbet (*overgange*) kan anvendes som perspektiv på temaet musik & trivsel.

Jeg vil besvare dette undersøgelsesspørgsmål gennem fem afsnit: I afsnit (II) fremlægger jeg den læsning af Lenzens teori, som har inspireret denne artikel. I afsnit (III) konkretiserer jeg de i indledningen fremlagte tematikker (omkring overgange og musikaliserede handlingsvar i livsløbet) med beskrivelse af fem musikrettede praksiseksempler. Disse eksempler er praksisfortællinger som ikke er direkte datadrevne. Dvs. de beror ikke på et afgrænset datasæt, der ligger i et bilag. De er i stedet konstruerede typer af mening dikteret ud fra common sense livserfaring. Dvs. der er et ikke ubetydeligt element af praksisnærhed indkodet i eksemplerne. Og deres grad af legitimitet vil bero på, hvorvidt læseren kan genkende sig selv i en række af de skildrede grunderfaringer. Praksisfortællingerne fungerer dermed som kommunikative greb, til at formidle artiklens teoretiske ærinde. For artiklen er teoretisk forskning. Ambitionen med praksisfortællingerne er at

eksemplificere eller levendegøre strukturelle brud i en række almenmenneskelige grunderfaringer. Dette forstået som overgange i livsløbet. Der er tale om grunderfaringer, hvor forfatteren som sagt angler efter, at læseren undervejs kan koble egne, lignende parallel-erfaringer ind i fremstillingen.

I afsnit IV samler jeg op på det pædagogiske perspektiv på tværs af de fem praksisfortællinger. I afsnit (V) går jeg ned i artiklens teoretiske inspiration fra Small, for at forstå sammenhængen mellem ritualisering og musikalisering.

II. Livsløbet: Overgange i livet (Lenzen).

Lenzen har ikke selv skrevet om musik. Så min anvendelse af praksisfortællinger nedenfor (der eksemplificerer musikkens vitaliserende funktion ifm. livsovergange) kan ikke valideres direkte med reference til Lenzen, men kræver fortolkning. Lenzen bruger jeg her til at markere en kulturkritisk teoretisering, af hvorledes overgange udgør vigtige elementer i livsløbet mere generelt.

(a)

En aktuel pædagogisk forsker som Dieter Lenzen har her medvirket til at udvikle en forståelse af livsløbet som grundstruktur for pædagogisk analyse. Her ses transitioner som 'overgangsfaser'⁵ og som noget en kultur yder. Den kulturelle kodificering fremtræder gennem en høj grad af ritualisering, der præger de givne overgange i en given kultur. Dette handler om, at livstiden er retningsbestemt og dermed fungerer som et iboende kompas: "Således konstituerer livscyklussen sig i tiden retning".⁶

Og denne retningsbestemthed afgiver her en "orienteringsfunktion". Transitionernes retningsbestemthed handler her eks. om det at gå fra pige til kvinde til mor. Dette handler om den unges gradvise frigørelse fra forældrenes omklamrende omsorg. Transitionsritualiseringer har siden hedenold hjulpet mennesker med at tage afsked med én udlevet livsfase (en gammel identitet) for derved at træde ind i en ny livsfase (med en ny eller modificeret identitet).

Gennem kulturers forskellige, ritualiserede rammer er der gennem tiden blevet ydet en 'socialpædagogisk' stilladsering af det konkrete menneske (fra det omgivende kulturelle community), når vedkommende går igennem en konkret overgang i livet. Her manifesteres der gennem en kulturs ihævdholdelse af en given ritualisering, at 'diskontinuiteter' i livet ("Dislokation des Initianden"⁷) kan være dramatiske, men at disse overgange i livet ikke er katastrofer. For de anerkendes socialt, og gennem ritualiseringer bliver de offentlige og delte. Det markeres dermed, at disse overgange hører med til det at leve et liv som menneske.⁸

5 Lenzen, *Mythologie*, 54.

6 Lenzen, *Mythologie*, 55.

7 Lenzen, *Mythologie*, 55.

8 Lenzen, *Mythologie*, 54.

Eksempelvis dét at komme fra barnets verden, og så over tid ankomme i verden som voksen er en *meget kompleks proces med en række transitioner indbygget*. Disse transitioner involverer drengens forhold til sin mor og pigens forhold til sin far. De involverer overgangen til kønsmodenhed samt behovet for initiering til ungdomslivet. Der er eksempelvis en gammel tradition for “pubertetsexiler”.⁹ Dette er rammer, hvori der kan gøres seksualerfaringer. Rammer der også knytter sig til behovet for social anerkendelse af den unges gradvist vundne selvstændighed. Her er der historisk blevet eksperimenteret med socialt anerkendte “exit-erfaringer”, der bringer et ungt menneske fra en livsfase ind i den næste.

Transitioner i livet er knyttet til disse “exiler”. Disse udgøres af en form for selvpålagt isolation, hvor man fjerner sig fra sine vante omgivelser for at gennemleve en overgang i livet (jf. filmen *Dead poets society*). Eksempler på dette er: møder i hemmelige huler, bortrejse ved indgåelse af giftermål, drengens indtrædelse i voksenlivet, dannelsesrejser, kostskoler, au-pair ophold efter gymnasiet, selveksilering ved alderdommens indtrædelse. Dvs. de ritualiserede handlinger overskrider det der sker i kirke og andre religiøse institutioner. Dermed ses det, at der ligger ritualiserede sensibiliteter ude i det almenmenneskelige hverdagsliv.

Disse ritualiseringer kan det, at de understøtter det enkelte individ i dets stabilisering af sin selvfølelse på tværs af disse transitioner. Dermed kompenseres der for den turbulens, som nødvendigvis opstår i disse overgangsfaser i livet. Dermed støttes også menneskets behov for – som kulturvæsen – at integrere kulturelle narrativer ind i sin livsførelse. Det er kulturelle narrativer, der leder til de ritualiseringer der skal til for at støtte overgange i livet. Ritualiseringer hjælper os ind i de nødvendige transitioner som livet afkræver os:

Fra moders liv til verden / fra barsel til daginstitution / fra daginstitution til skole / fra barn til ung / fra ung til voksen / fra ugift til gift / transition til forældreskab / ved afsked (dødsfald) og brud (skilsmisse) / fra myndig manddom til skrøbelig olding / fra levende til døende.

Det er samlet set et helt netværk af ritualiserede dislokationer/transitioner (på mikro- og makroniveau) der muliggør en sondring mellem livsfaser. Her markeres overgangene mellem barndom og voksenliv i en given kultur. Disse ritualiserede overgange er livsvigtige for en kultur eller en civilisations trøst. For at en kultur kan genskabe sig selv, må der således stadfæstes en offentlig anerkendt overgang mellem barnets barndom og den voksnes voksenliv.

Lenzen spørger her om vore ritualiseringer stadig er aktive. Om de til stadighed sættes i funktion i den kulturelle genskabelse af skellet mellem voksendom og barndom. Lenzen hævder her en bekymring, i forhold til hvorvidt der stadig er ritualiserede

9 Lenzen, *Mythologie*, 55.

overgange (transitioner) der er virksomme eller om de er sat ud af kraft.¹⁰ *Der er musik omkring mange af disse overgange livet igennem.* Men de ritualiserede rammer som musikken oprindeligt var en del af, er faldet bort.

(b).

Med modernitetens tilbedelse af ungdom og det ungdommelige sætter vestlig kultur iflg. Lenzen ikke længere ritualiserede overgange op mellem livsfaser. Og man undlader dermed offentligt at anerkende vigtigheden af disse rum i livet, hvori der kan udledes afsked og nybegyndelser. Med denne forsømmelse bliver der her tale om man i stedet understøtter “forlængelsen af den tilstand som mennesket blev født ind i, dvs. barndommens tilstand”.¹¹

I vor moderne sekulære kultur idealiseres barnet og ungdommeligheden. Unge bliver *snowflakes*. For disse er symboler på det liv der aldrig må slutte, for en livslyst der er ubændig. Dermed er der ikke længere nogle klart markerede livskapitler der adskiller generationerne. Vi er alle generelt ungdommeliggjorte. Vi går til lægen og får målt vores biologiske alder. Og vi snobber nedad aldersmæssigt i en iver efter at finde barnet i os selv. Som gammel er man ved at være en belastning. Arbejdspladser laver regler for at imødegå ‘alders-chauvinisme’, dvs. diskrimination baseret på alder. Men dermed umuliggøres opdragelsesprojektet også. For der er ikke nogen tilbage, der mener de skal opdrage på det opvoksende slægtsled. For vi er alle ombord i samme båd. En skude der stævner ud mod den evige ungdom. Dette udmønter sig i forsknings-begreber som “childism”. Dette er udtryk for en pædagogik der helligholder barnet og ønsker at beskytte det mod det inter-generationelle, forpligtigende forhold.¹²

I en sådan kultur nøjes man med at sørge for ungdommen rent materielt, men som samfund lader vi dem i stikken ift. deres arbejde med at lave typer af overgange ind i voksenlivet.¹³ For selve ideen om forpligtigende overgange i livet er nærmest gået tabt. Det som disse gamle overgange påmindrer os om, er at livet forbliver naglet fast i eksistensen mellem fødsel og død. Der er dybt i livet indbygget en nødvendighed af disse overgange fra ét livskapitel til det næste. De musikaliserede ritualer medvirker ultimativt til at gøre døden begribelig, som noget der hører til fødslen. Samfundets offentlige anerkendelse af vigtigheden af overgange i livsløbet er her knyttet til en fornyet accept af ritualers vigtighed. Og dermed også en offentlig accept af den æstetik og musikalisering, der næsten altid er det der levendegør ritualiserede overgange i livet. Med til begyndelsen hører også slutningen. Uden slutning ingen begyndelse. Men med det moderne af-ritualiserede rum udviskes erfaringen af denne essentielle livssammenhæng.

10 Lenzen, *Mythologie*, 55.

11 Lenzen, *Mythologie*, 194.

12 Se hertil Elisabeth Young-Bruehl, *Childism: Confronting Prejudice Against Children* (Yale University Press, 2012).

13 Lenzen, *Mythologie*, 61.

Ritualiseringer dynamiserer et menneskeligt livsløb, hvori fødsel og død er forbundne. Vi lever imidlertid i dag i et overvejende af-ritualiseret rum på den måde, at kulturen ikke anerkendende sætter rammer op for, at der her kan gøres relevante overgangs-erfaringer. Det er ikke alle der har ressourcer til at gå ud og sætte fællesskaber op som ramme for disse ekstremt vigtige erfaringsdannelser. Sagen er nok den, at vi som samfund og som forældre mere eller mindre skubber ansvaret over på den enkelte.

Det er med andre ord selve kernen i Smalls forståelse af musik (som ritualiseret musikalisering) der iflg. Lenzen er fjernet fra vor kultur. Og med denne demontering af musikaliseringens ritualiserede kerne, ja der er de livsvigtige overgange i vort livsløb også blevet udvisket. Så musikkens krise (som offentligt anerkendt livsfænomen) er samtidig knyttet til menneskets krise (som kulturvæsen).

Med modernitetens markering af barndom og ungdom som det højeste ideal, der indtræffer der altså en af-ritualisering af livsløbet.¹⁴ Vi har kun rester tilbage af de ritualiserede overgange. Dermed bringes det flow til ophør, hvor en livsfase ophører og man træder ind i en ny. Men når de væsentlige transitionsfora mangler, så kan den opvoksende generation ikke udvikle deres eget jeg gennem erfaringsdannelse i overgangene (transitionerne). Nogle (ikke alle, men alt for mange) bliver henvist til ensom skærmtid, for at gøre sig disse erfaringer. Dette problem er en del af unges mistrivsel.¹⁵

Et eksempel på denne situation er problemet omkring fødsels-depressioner, der er et udbredt fænomen. Nu peger forskningen på, at også fædre er omfattet af problemet. Dette er iflg. Lenzen et symptom på fraværet af ritualiserede overgange i livet. Individet er i stigende grad overladt til sig selv omkring sådanne eksistentielle erfaringer. De sundhedsprofessionelle står magtesløse overfor problemet, når den kulturelt-ritualiserede undermuring og rammesætning af overgangene er eroderet væk. Dermed må der udvikles en anderledes støtte til nybagte mødre og fædre, så de på en mere omfattende måde kan gennemleve denne overgang.

III. Fænomenet overgange illustreret af fem musikaliserede praksisfortællinger.

(I). Omsorg: *Godnatsang* (Overgangen fra mand til far).

Jeg putter min lille datter for natten. Og vi ligger der i sengen, medens jeg synger *Lille sommerfugl* som er del vores faste sætliste af godnatsange. Efter et stykke tid med sang lukker Anna gradvis øjnene. Lyttende. Jeg nynner lavmælt, medens hun driver ind i gråzonen mellem vågen og sovende. Lige der i indsovningens hellige moment bliver det klart, hvorfor sønnen siden hedenold er blevet kaldt 'dødens lillebror'. Måske er det *Sandmanden* der indfinder sig som en skygge af nærvær? Lige der stunder nu'et til. Det er tiden for alle stilheders stilhed. Vi ligger der i mørket og jeg føler det, som er vi i centrum af hele verden lige nu. Min datter glider ind i søvnen, medens jeg lavmælt

14 Lenzen, *Mythologie*, 353-54.

15 Jf. Merete Riisager, *Selvbyggerbørn* (Kristeligt Dagblads Forlag, 2020).

brummer de sidste strofer af vores sang. Dernæst ligger vi bare der i mørket. I stilheden. Jeg kigger på hendes selvlysende plasticstjerner der er klistret i loftet. De blander sig med lysindfaldet fra døren der står på klem ud mod gangen. Stemningen fra vores sange klinger med. Dette lille musikaliserede nu åbner for mig - med en forunderlig klarhed - betydningen af min egen ankomst ind i faderskabet. På den ene side rystet under vægten af opgavens omfang og ansvarets dybde. Men på den anden side er jeg samtidig også opfyldt af den intenst glædesfyldte fascination og ærefrygt, ved den gave der er kommet min kone og jeg i hænde som forældre til den smukkeste og dejligste datter.

(II). Socialisering: *Backbeats og teenage-fællesskab*

(Overgangen ind i erotiske første-erfaringer).

Der er festaften i ungdomsklubben for de gamle elever. Personalet i klubben har sammen med festudvalget sat et disco-tema for aftenens event. Sasha og Markus er del af en gruppe gymnasieelever der har aftalt at tage ned i klubben. De har igennem længere tid haft et blik for hinanden. De ved begge to at den anden ved det. De er her også begge to i aften. Sammen med deres respektive venner. Markus lader blikket strejfe Sasha. Måske er det i aften? Musikken stemningssætter tilstedeværet i fællestuen der er indrettet som diskotek. De sidder alle samlet. Nogle danser. Klubpædagogen *Klemme* står rokkende bag pulten og agerer DJ: "Alle ud på dansegulvet. Kom så!" bjæffer hun. Back-beatet fra tracket kører i baggrunden og bringer i den dæmpede belysning deres blikke sammen. Sasha smiler. Og Markus gengælder smilet, medens han føler en elektrisk glædesrus bruse op igennem sig. En rus der resonerer perfekt med musikkens stemningsættende puls. Han har aldrig været tæt på en pige før på den måde. Og nu'et lige her suger ham fuldstændig ind i den dybe længsel efter Sasha. Det ER i aften. Han ved det nu. Musikken hvisker det til ham ...

(III). Musikalsk medlæring: *Afskeden*

(Sammenspilsholdets overgange til det tidlige voksenliv).

I de par år vi gik sammen efter gymnasiet på et af 'Rytmaskoles' sammenspilshold nåede vi pænt langt sammen i bandet både musikalsk og socialt. Når jeg tænker tilbage på det nu mange år efter, var denne fase et ret perfekt mix af dels kreativ musikalisering og sammenspil og dels en fælles, social livsovergang for os alle på sammenspilsholdet fra en overvejende teenage-identitet over til at være unge voksne. Flere flyttede hjemmefra og fik job/uddannelse i denne fase. Det var fedt medens det stod på. Jeg fodrede bandet med mine egne sange, som vi i fællesskab med vores lærer arbejdede på at arrangere i overen som numre. Dette var enormt lærerigt. Men pludselig var det så forbi. Alle var pludselig videre i livet. Suget op i samfundsmaskinen med uddannelse, job, kærester, lejlighedskøb, banklån og *what not*. Men når jeg tænker tilbage på det nu ved jeg, at de sange vi skabte og som vi delte på holdet, de vil altid ligge i de andres ubevidste som et soundtrack over manifestationen af denne fælles livsfase, hvor alt var så åbent og vi var så unge. Også selvom det hele er bag os nu. Slut og forbi. De sange - der nu blot ligger arkiveret på et

gammelt, støvet demobånd - var dengang et *script* for den åbenhed der prægede denne livsfase for os alle i bandet. De her sange var en lille del af vores kollektive "vi", i denne korte men intense fase vi var sammen. Vi var mere end et sammenspilshold. Vi var et band, og dette udgjorde rummet for en musikalisering af vores kollektive overgang fra teenage-identitet over i en tidlig voksen-identitet. I bandets rum skabte vi sammen et fiktivt, musikalsk univers af drømme og håb der skærmede os af fra en anmasende og truende voksenverden. Her var vi i en kreativ boble beskyttet af musikkens imaginative rum i et fællesskab taget væk fra den ydre verdens røvsyge, voksenalvor, pres og ansvar. Men før vi vidste af det, var vi pludselig indtrådt i voksenlivets såkaldte seriøse ansvar (med hele pakken af realkreditforeningslån og blindkøb). Dermed var der intet blik længere for ungdomstidens uskyldige poetisk-musikalske eksperimenter. Ydmygheden og taknemmeligheden for de små ting i livet forsvandt bag os, da det alvorlige, voksenliv tog over. Jeg tænker på, at de små musikalske sang-forsøg vi skabte sammen, måske for de andre i dag tager sig nærmest latterlige ud i et tilbageskuende blik. Men jeg ved, at de andre i bandet før eller siden også vil vende tilbage til denne kollektive musikalske erfaring vi skabte sammen dengang. Og de vil forsone sig med det ungdoms-eksperiment, hvor vi i bandfællesskabet en kort overgang delte poesi og musik med hinanden dybt i et kælderrum under Kajerødskolens gymnastiksal. Et sted der for længst er borte i dag.

(IV). Dannelse: *Alting ændres men kunstværket forbliver*
(Lektorens 60-årsdag i Marmorkirken med sin kone).

Den musikvidenskabelige universitetslektor er til koncert med sin kone for at fejre sin runde fødselsdag. De skal opleve en opførelse af J.S. Bachs *Die Kunst der Fuge* i en opførelse for orgel. Bagefter, på vej hjemover i bilen er der stille. Stemningen fra denne opførelse flyder i hans bevidsthed sammen med minder fra de sidste 20 år. Det slår ham pludselig hvor dybt dette værk egentlig indvirkede på ham dengang, i en periode af deres parforhold hvor de var ved at gå fra hinanden. Det var rent kaos dengang. Han husker det som en følelsesmæssig meget turbulent periode. Ingen af dem vidste dengang hvad der skulle blive af deres forhold. Bachs værk havde dengang en påfaldende evne til at bringe disse voldsomme kaosfølelser op i ham. På en rensende måde blev han meget påvirket følelsesmæssigt. Særligt ved *contrapunctus 6* brød han enkelte gange fuldstændig sammen i mødet med denne musik. Bachs værk ramte ham lige i åndens solarplexus, dér i vadestedet mellem alt det velkendte i hans liv og så angsten dengang ved det ukendte som en eventuel skilsmisse ville føre med sig. Værket understøttede dengang en følelsesmæssig gennemlevelse for ham. Siddende i bilen glider hans tanker tilbage på disse transformative erfaringer, der nu ligger langt tilbage i tid. Tankerne går med taknemmelighed tilbage til hans musikvidenskabelige kandidatstudie og det miljø der oprindeligt indviede ham i Bachs musik. Han zoomer ud og fornemmer at intensiteten fra aftenens koncert hjælper ham ind i en erkendelse, hvor han på en eller anden måde nu fornemmer en fuld cirkularitet af livsbegivenheder de sidste mange år, i de ting der er

sket i deres samliv. Følelsen er, at kaos i det store perspektiv synes at føje sig sammen i en *sær form for helhed*. Så meget i hans liv er faldet bort gennem tiden og erstattet af nyt. Men *Die Kunst der Fuge* er forblevet invariant nærværende. Han trykker på speederen og føler flowet ned ad motorvejen. Snart er de hjemme. Det var en god aften.

(V). Vitalisering: *Toves forligelse* (Kan man græde uden tårer?).

Efter frokosten på plejehjemmet *Hvide hus* er der fællessang. De synger *To lys på et bord – tre forløsende ord* med Otto Brandenburg. Pludselig græder Tove, der er dement. Der er ingen tårer, men jeg er ikke i tvivl om, at hun græder. Hun plejer aldrig at sige noget. Tove mistede sin mand sidste år. De havde været sammen nærmest et helt liv. I det jeg tolker som den åbenlyse sorg over mindet om sin mand, der ser jeg i Toves reaktion på sangen en dyb værdighed. Jeg er nærmest lidt i ærefrygt over, at man kan bringe sin tabserfaring frem så rent og ærligt. Jeg tænker det må være noget med demensen. Jeg tolker endvidere, at Tove både sørger over tabet af sin mand, men samtidig gennem fællesskabets musikalisering også hjælpes ind i en forsoning med en større livssammenhæng. En sammenhæng hvor begyndelser og afslutninger i livet pludselig taler sammen gennem musikkens poetiske sprog og dermed føjes ind i nu'et. Det slår mig pludselig, at dette her musikaliserede øjeblik i fællestuen, er der hvor kærlighedens mildhed ligesom binder livet og døden sammen. Livets begyndelse og slutning forsoner sig i en fuld cirkularitet gennem vort lille musikaliserede fællesskab denne eftermiddag. Det hele samler sig omkring Tove, der sidder bag rullebordet, halvvejs skjult af termokander og små tallerkner med marmorkage.

IV. Den samlende tematik på tværs af de fem praksisfortællinger.

I forhold til identifikation af den trivselsmæssige sammenhæng mellem de ovenstående fem praksisfortællinger, der ses det, at forskellige faser i livet bliver løftet frem gennem specifikke tematikker. Dermed fokuseres spørgsmålet om, hvordan musikaliserede handlinger kan svare på de behov og konflikter, der opstår i de forskellige livsovergange.

Her har man altså at gøre med (i) *behov*, (ii) *konflikter* og dertil (iii) *musikaliserede handlinger* som svar på disse konflikter. I forhold til de nævnte behov og konflikter bidrager musikaliseringen i eksemplerne til at afklare aspekter af vor almenmenneskelige tilstand. Der sker altså en musikalisering der fungerer som et handlingssvar, der modsvarer nogle givne behov. Når vi musikaliserer vores væren i verden møder vi mao. en udfordring i verden som er affødt af vore behov. Og vores praktiske musikalisering (*musicking*) åbner dermed et rum i verden for vort handlingsmæssige svar på de dertil knyttede konflikter.

Praksisfortælling I: omsorg. I den tidlige barndom er fødslen indtrådt som en diskontinuitet i barnets symbiose med sin mor. Herefter beror barnets tryghed og umiddelbare overlevelse på den nære sammensmeltning med sin mor og far. Det *musikalske samspil* med forældrene nærer i den tidlige barndom en del af denne livsvigtige omsorg.

Eksemplets musikalisering arbejder her i overgangen fra 'mand' til 'far'. Dette som en proces der i vid udstrækning næres af (ja nærmest konstitueres!) igennem denne omsorgs-relation til barnet.

Praksisfortælling II: socialisering. Senere i opvæksten indtræder en gradvis *separation* af den unge og familien, idet skole, SFO, klub og andre fællesskaber gradvist introducerer den unge ind sociale rum uden for familien. Det centrale behov er her behovet for accept og tilhør i de relevante fællesskaber, hvori den unges behov kan dækkes. Men disse behov er ikke uden risici. Ét relevant handlingsmæssigt svar er her den *musikalske deltagelse* ind i sociale samværsformer. Musikaliseringen medvirker her til at åbne Markus' relation til Sasha. Dermed musikaliseres en overgang ind i ungdomslivets behov.

Praksisfortælling III: musikalsk medlæring. Senere igen som studerende melder behovet sig nu for en mere alsidig udvikling, hvori den unge kan konstruere en mening, der sammenfatter den viden han/hun gradvist tilegner sig om verden. Her er musik og kunst elementer i en *musikalsk-æstetisk medlæring*, hvori der knyttes forbindelser mellem den studerendes fortidsrettede og fremtidshenvendte forståelser af sig selv i verden. Gennem *musikalsk medlæring* bliver kunsten et vindue til verden, gennem hvilket eleven i en alsidig udvikling kan finde mening.

Praksisfortælling IV: dannelse. Efter at have forladt uddannelsessystemet består den mulighed, at æstetisk-musikalske erfaringer lever videre i det voksne menneskes livsverden. For mange almindelige mennesker bliver musikalsk-æstetisk erfaring en kilde til glæde og nydelse i hverdagen. Og denne praksis finder anvendelse som en form for selvteknologi i mange forskellige livssituationer, hvori vi som voksne gennemlever følelsesmæssige overgange fra én situation eller tilstand over i en anden tilstand. Når livet på denne måde skubber til os, da navigerer vi forholdet mellem orden og kaos i vort liv gennem selv-teknologisk brug af musikalsk erfaring. Dette fordi denne indvirker på os med stemningsregulerende virkninger til følge. Musikalsk-æstetisk erfaring bidrager derved til udvikling af en emotionel resiliens, hvor man bliver i stand til - gennem musikalsk, æstetisk erfaring - at understøtte sine egne nødvendige gennemlevelser af givne følelsesmæssige sindstilstande. Man dannes som menneske når orden og kaos trænger sig ind i vort liv og bliver filtreret musikalsk.

Praksisfortælling V: vitalisering. Længere henne i livet (der hvor man uundgåeligt befinder sig i overgangen til en afsked med livet) melder sig et behov for helhed. Livet efterlader som bekendt ikke nogen uberørt. Livserfaring kommer med en pris. Belært af livet kommer man også - i den sidste del af livet - til at forholde sig til fortrydelser eller tabserfaringer. Den store spaltning der her træder frem fra underverdenen, er skellet mellem livskræfter og dødskræfter i det enkelte menneskes eksistens. Hvordan forsoner

og vitaliserer man den måde, hvorpå livet undervejs har inficeret ens dybe behov for det kendte med det modsatte: det ukendte? Her træder gennem Tove en musikalsk-æstetisk ritualisering frem.

Hvorledes forholder det sig da med den pædagogiske relevans af de tematiseringer af trivsel hen over livsløbet som er eksemplificeret i de fem praksisfortællinger (omsorg, socialisering, medlæring, dannelse og vitalisering)?

I praksisfortælling I viser faderens musikaliserede omsorgsrelation til datteren tilbage til faderens *egen* identitetsmæssige overgang ind i faderskabet.

I fortælling II kan klubpædagogen *Klemme* (med sin musikaliserede rolle som 'DJ' på klubaftnerne) kvalificere sin relation til de unge brugere, ved at medtænke en indsigt i de overgange som brugernes ungdomsliv fører med sig.

I fortælling III kan sammenspilsunderviseren på 'Rytmaskole' kvalificere sin egen rolle og kommunikation, ved at skærpe sin indsigt i, hvorledes de unge bandmedlemmer gennem medlæring samtidig musikaliserer deres transitioner ind i voksenlivet.

I fortælling IV kan universitetslektoren kvalificere og sensitivisere sin egen måde at undervise i musikpædagogik på, ved at medtænke den eksistentielle karakter af sin egen musikalske erfaring.

I fortælling V kan plejepersonalet udvikle deres relation til Tove gennem en øget indlevelse i hendes livssituation. Og vinduet til dette er selve forståelsen for den musikalisering Tove laver.

For alle disse omsorgs- eller professionsroller bliver musikaliseringerne altså en nøgle til indsigt i individers forskellige roller og transitioner i livet. Dette som et almenmenneskeligt vilkår. Og således samler denne type af indsigter sig i en fordring til professionelle (og omsorgspersoner) om øget refleksivitet ift. de livsovergange, der indirekte er impliceret i mange pædagogiske relationer.

På tværs af de fem praksisfortællinger fremstår indsigterne her – i sammenhængen mellem musik og trivsel, – som pædagogisk relevante for disse omsorgspersoners eller professionelles pædagogiske refleksivitet.

V. Ritualisering (Small).

Hvordan kan vi her tale om ritualisering? Der er en lang tradition for at de overgange i livet der ovenfor er beskrevet, er båret af *musikalisering* (*musicking*). Iflg. Small er musikaliseringen imidlertid kernen i den måde for mennesker at være sammen i verden

på, som benævnes 'ritualisering'. Dette er en oldgammel alliance, der går helt tilbage til den Eleusinske mysteriekult i antikken og sikkert endnu længere tilbage i tid.

I den ritualisering Small taler om, der udledes en fælles normativ fortælling om, hvordan mennesker bør være i verden. Og her spiller musikaliseringen en definerende rolle. Ritualiseringen er iflg. Small en

gesture by means of which people articulate their concepts of how the relationships of their world are structured, and thus of how humans ought to relate to one another.¹⁶

Det er dette meget brede og fleksible begreb om ritualisering hos Small der bringer begrebet ind i en nærhed, til den måde hvorpå musikalisering (som det ses i de anførte praksisfortællinger ovenfor) forbinder sig selv med almenmenneskelige overgange i livsløbet.

Endvidere definerer Small ritualisering som en manifestation af relationer og værdier udlevet gennem musikaliserede handlinger:

It is important to realize that in taking part in ritual we do not only see and hear ... but we also act, and it is in the bodily experience of performing the actions in company with others that the meaning of taking part lies. The more actively we participate ... the more satisfying we shall find the performance of the ritual.¹⁷

Denne præcisering af *musicking*-begrebets ritualiserede kerne ses også som et gennemgående perspektiv i de fremlagte praksisfortællinger derved, at de fortæller om mennesker, der som led i et givet fællesskab, sammen udlever en normativ model for, hvordan et "vi" i verden er på en given måde (far-datter relationen; Markus og Saschas forelskelse; bandfællesskabets kollektiv; universitetslektorens musikaliserede relation til historikken i sit eget parforhold; plejepersonalets forståelse af Toves musikaliserede bearbejdning af sit tab).

Praksisfortællingerne er her kollektive fortællinger, ud af hvilke der manifesterer sig nye livsintensiteter gennem de narrativt formidlede overgange i livsløbet. Praksisfortællingerne fokuserer narrativt en forestilling om værdi eller mening givet i et netværk af relationer. Herudfra knæses en handling eller en overgang i verden, der stadfæster legitimiteten af en given identitet, der bliver til noget nyt i verden.¹⁸ Ritualen kan både være sekulært eller helligt.¹⁹ Men Small går videre ift. musikfænomenet og bestemmer ritualisering som den ældste og inderste kerne i kunstens væsen:

16 Small, *Musicking*, 95.

17 Small, *Musicking*, 105.

18 Small, *Musicking*, 108.

19 Small, *Musicking*, 98.

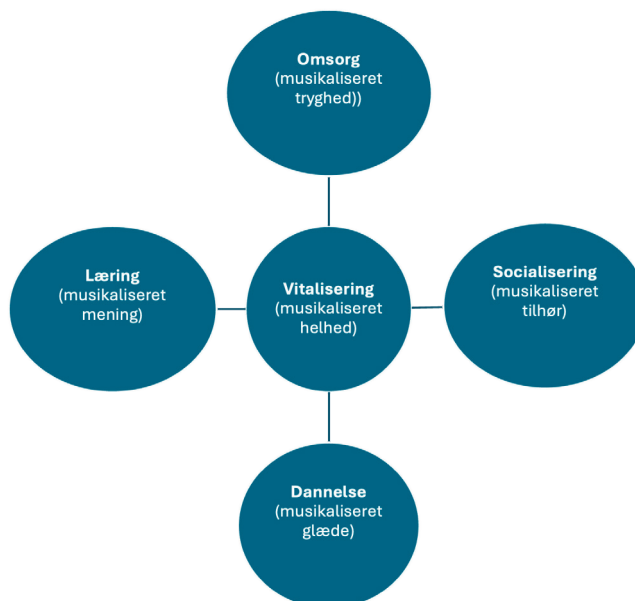
What has all this to do with musicking? Simply this: ritual is the mother of all the arts.²⁰

But I believe the association goes deeper than that. Ritual does not just use the arts, but itself is the great unitary performance art in which all of ... the arts ... have their origin.²¹

Den musikliserede handling er således en kerne i menneskets ritualiserede måde at bebo verden på. Den musikliserede ritualisering har endvidere for Small en potentiel terapeutisk karakter, som her i denne passage:

In the little Catalan town where I live, the procession of the towns patron *saint August* can move me to tears of joy, not because of the Christian connotations of the event ... but because it affirms, explores and celebrates a centuries-old community's sense of itself and of its social order. It is not however a nostalgic celebration of the past order, but a thoroughly contemporary affirmation of the community's present-day relationships rooted in its sense of its own history.²²

Dermed kommer iflg. Small begge typer af *overgange* (både mikro og makro i afsnit I) til at bære præg af ritualisering.

Figur 1. Ritualiseringens fem dimensioner af musiklisering.

20 Small, *Musicking*, 105.

21 Small, *Musicking*, 106.

22 Small, *Musicking*, 96.

VI. Konklusion.

Artiklen har på basis af de anvendte teoretikere argumenteret for, at transitions-fænomener (overgange) i livsløbet ikke bare er fagligt relevante inden for Lenzens område, som er tysk, sociologisk *Erziehungswissenschaft*. Hans begrebsliggørelse af overgange som fænomen kan tillige anvendes som gennemgående perspektiv på temaet musik og trivsel. Overgange som fænomen er blevet analytisk præciseret omkring de tre niveauer (i) behov, (ii) konflikt, samt (iii) musikaliserede handlingsvar. Artiklens perspektiv på sammenhænge mellem musik og trivsel er løftet frem gennem fem praksisfortællinger, der hver indirekte sætter et pædagogisk rettet tema i fokus. Der er tale om omsorg, socialisering, medlæring, dannelse og vitalisering. Dermed ses det, at levet erfaring og musikalsk erfaring er konstante spejlbilleder af hinanden.

Referencer

- DeNora, Tia. "Music as a technology of the self." *Poetics* 27 (1999): 31-56.
- Lenzen, Dieter. *Mythologie der Kindheit*. Rowohlt, 1985.
- Lenzen, Dieter og Luhmann, Niklas. *Bildung und Weiterbildung im Erziehungssystem*, redigeret af D. Lenzen og N. Luhmann. Suhrkamp, 1997.
- Riisager, Merete. *Selvbyggerbørn*. Kristelig Dagblads Forlag, 2020.
- Small, Christopher. *Musicking*. Wesleyan University Press, 1998.
- Young-Bruehl, Elisabeth. *Childism: Confronting Prejudice Against Children*. Yale University Press, 2012.

Abstract

Inspired by concepts of *musicking* (Small) and *transition* (Lenzen) the article investigates the relations between music and wellbeing (trivsel), by analyzing the significance of transitions across the human life span (part I). Then, I introduce my theoretical inspiration from Dieter Lenzen (part II). Then, I explain the connections between musicking and transitions through five different practical examples (part III and IV). Then, I follow up by elaborating a theoretical concept of ritualized musicking developed by Chr. Small (part V).

The authors

Frederik Pio, Lektor, PhD, Aarhus Universitet, DPU, Tuborgvej 164, København NV ·
frpi@edu.au.dk